

KÄRNKRAFTSSTRID I PANDEMITID

SÖREN HOLMBERG

Sammanfattning

Kärnkraften har snart varit en svensk konfliktfråga i femtio år – ett svårslaget rekord. ”Konsensus-Sverige” har verkligen misslyckats med att få till en långsiktig, stabil energipolitik. Kärnkraftsfrågan är ånyo upphettad inför valet 2022 med en delvis ny partipolitisk frontuppställning. Förespråkarna för en avveckling till vänster V/S/MP/C står mot användarförespråkarna till höger L/KD/M/SD. I den allmänna opinionen har avvecklaråsikten, under inverkan av coronapandemin, ett något förstärkt försprång framför användaråsikten, 49 procent mot 31 procent hösten 2020. I valet 1976 medverkade kärnkraften till att fälla regeringen Palme (S). Kommer kärnkraften att vara med och fälla regeringen Löfven (S, MP) 2022? Och i så fall kanske leda till att Sverige återigen satsar långsiktigt på kärnkraften. Valet avgör!

L a Lutte Continue – det ärrade franska stridsropet – beskriver alltför väl kampen om kärnkraften i Sverige. De partipolitiska motsättningarna fortgår årtionde efter årtionde alltsedan frågan politiserades i början av 1970-talet. En folkomröstning, många riksdagsval och ett flertal partiöverenskommelser har inte lyckats bilägga stridigheterna. Konflikten har pågått i snart femtio år utan något avslut. Det senaste försöket till en lösning – Energiöverenskommelsen 2016/17 – sprack 2019 när Kristdemokraterna och Moderaterna lämnade. Kvar blev regeringspartierna S och MP samt regeringens samarbetspartner Centerpartiet. De stod fast vid att målsättningen skulle vara en hundraprocentigt förnybar elproduktion år 2040 – kärnkraften skulle då vara avvecklad. Den målsättningen hade Kristdemokraterna ifrågasatt i valrörelsen 2018. Man argumenterade då för att använda kärnkraften långsiktigt. Elproduktionen skulle vara helt *fossilfri*, inte helt *förnybar*. Moderaterna anslöt sig och en ny uppblussande kamp om kärnkraften var ett faktum. Övriga tre riksdagspartier, som valt att inte delta i Energiöverenskommelsen, hade sedan gammalt tydliga ståndpunkter i kärnkraftsfrågan. Vänsterpartiet förordade en snabbar kärnkraftsavveckling än till 2040 medan Liberalerna och Sverigedemokraterna var för en fortsatt användning av kärnkraften, ingen avveckling.

Konfliktuppställningen efter kraschen för den ursprungliga Energiöverenskommelsen blev nu fyra partier (V, S, MP, C) inriktade på att fasa ut kärnkraften mot fyra partier (L, KD, M, SD) som tvärtom vill fortsätta satsa på svensk kärnkraft. Styrkeförhållandet mellan de två lägren kunde inte vara jämnare med 175 mandat i riksdagen för V, S, MP, C mot 174 mandat för L, KD, M, SD. I folkopinionen

2019 var läget också jämnt. Enligt SOM-institutets mätning stödde 43 procent en långsiktig avveckling av kärnkraften medan 37 procent önskade en fortsatt användning; resterande 20 procent hade ingen åsikt (Holmberg, 2020).

Frågan är nu vad som hänt med opinionen i kärnkraftsfrågan pandemiåret 2020? En fortsatt framgång för kärnkraftsförespråkarna, som under åren 2018 och 2019, eller en återgång till en klar övervikt för målsättningen att kärnkraften skall avvecklas?¹ För den förstnämnda utvecklingen talar att de fyra kärnkraftspositiva partierna bedrivit ett mer offensivt opinionsbildningsarbete än de fyra kärnkraftsnegativa partierna, som mest varit på defensiven. För den andra motsatt opinionsutvecklingen talar att Sverige under 2020 varit totalt upptaget med att bekämpa coronapandemin. Möjligheten att få uppmärksamhet och engagemang för andra frågor har varit mycket begränsad. Att under sådana omständigheter vinna stöd för en förändrad kärnkraftspolitik kan vara svårt. ”Bråk” om elproduktion och om att satsa på ny kärnkraft är knappast ett framgångsrecept när alla i samhället är fokuserade på hur Sverige skall klara viruspandemin.

Pandemin stoppade den positiva opinionsvinden för kärnkraften

Den kampanj för mer kärnkraft som Ebba Busch och Kristdemokraterna initierade i valrörelsen 2018 och fortsatte 2019 tillsammans med Moderaterna (samt L och SD) var mycket framgångsrik. Stödet bland svenska folket för att använda kärnkraften steg från 26 procent 2017 till 37 procent 2019, samtidigt som avvecklingsopinionen minskade från 58 till 43 procent. En mycket stor opinionsförändring som nästan ledde till att kärnkraftsanhängarna gick om kärnkraftsmotståndarna i folkopinionen. Hela det opinionsförsprång som kärnkraftsmotståndarna vann efter härdsmltan i Fukushima 2011 höll på att försvinna.

Men så drabbades världen och Sverige av coronapandemin under vintern/våren 2020. Människors, medias och politikens uppmärksamhet fokuserades på viruskrisen. Andra frågor blev mindre viktiga och tappade i närvaro på den samhälleliga agendan. Det mesta kom att handla om covid-19 och dess effekter. Allt annat fick mindre uppmärksamhet.

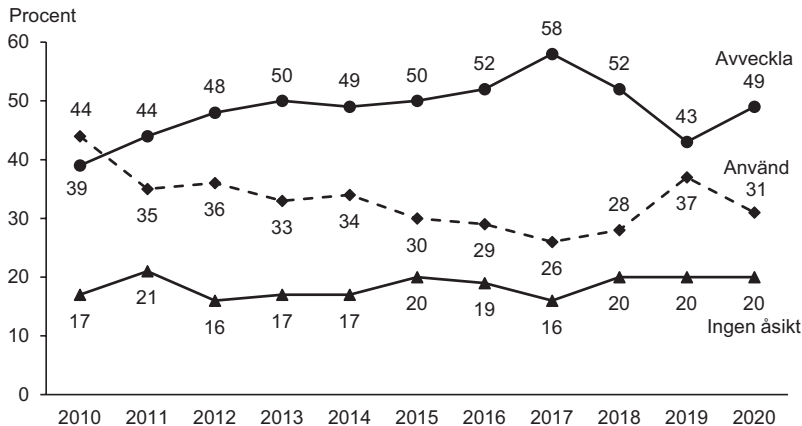
Inverkan på kärnkraftsopinionen blev påtaglig. De som önskade förändra energipolitiken och långsiktigt behålla kärnkraften och satsa på mer kärnkraft – kärnkraftsanhängarna – förlorade opinionsstöd. Andelen svenskar som ville använda kärnkraften i framtiden minskade från 37 procent 2019 till 31 procent 2020. Vinnare blev de som föredrog den befintliga energipolitiken och en hundraprocentigt förnybar elproduktion år 2040. Andelen kärnkraftsmotståndare ökade från 43 procent 2019 till 49 procent 2020 (se tabell 1 och figur 1). En stor del, men inte hela opinionsframgången för den KD/M-initierade kampanjen för mer kärnkraft suddades ut under pandemiåret 2020.

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige, 2010–2020 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	11	11	11	12	12	14	12	9	10
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	31	34	37	39	38	38	40	44	40	34	39
Använd kärnkraft och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag	27	24	25	23	25	22	19	17	17	23	19
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden	17	11	11	10	9	8	10	9	11	14	12
Ingen uppfattning/ej svar	17	21	16	17	17	20	19	16	20	20	20
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	1653	1597	1524	1644	1705	1738	1650	1827	1797	1730	1871

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?' Svarsalternativen framgår i tabellen. De svarande ombads välja alternativ. Frågan ställdes första gången i den nationella SOM-undersökningen 2010. Samtliga svarande ingår i procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2020.

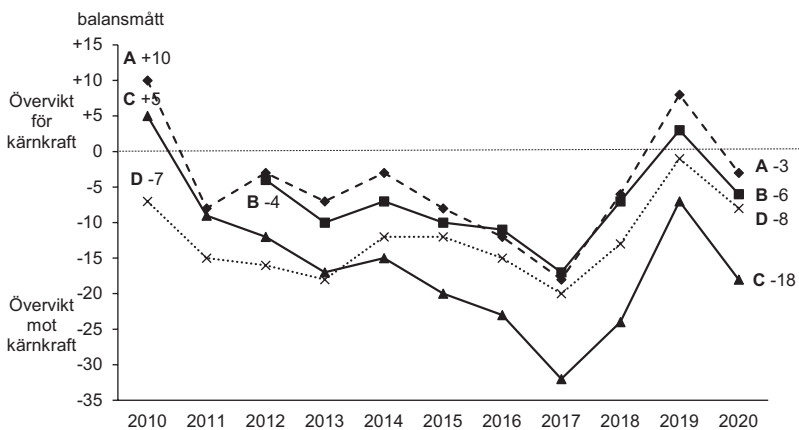
Figur 1 Avveckla eller använd kärnkraften på lång sikt? Opinionsutvecklingen, 2010–2020 (procent)

Kommentar: För frågans lydelse, se tabell 1. Procenten har beräknats bland samtliga svarande i SOM-undersökningarna. Antalet svarpersoner är ca 1 500–1 900 för de olika undersökningsåren. Kärnkraftsolyckan i Fukushima inträffade i mars 2011, ungefär ett halvår innan SOM-undersökningen 2011 var i fält.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2020.

Återgången till ett förstärkt opinionsstöd för att kärnkraften skall avvecklas återfinns också i SOM-institutets övriga tre mätningar av svenska folkets åsikter i kärnkraftsfrågan. Resultaten i figur 2 demonstrerar tydligt att alla mätserier uppvisar likartade förändringsmönster, och att opinionsövervikten i samtliga fall är mot kärnkraften år 2020.

Figur 2 Stödet för kärnkraften bland svenska folket, 2010–2020 (balansmätt)

- A:** Andel satsa mer/satsa ungefär som idag minus andel satsa mindre än idag/helt avstå från energikällan.
- B:** Andel mycket/ganska positiv till kärnkraft minus andel mycket/ganska negativ.
- C:** Andel använd kärnkraft långsiktigt i Sverige minus andel avveckla kärnkraften.
- D:** Andel dåligt förslag minus andel bra förslag på påståendefrågan: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften".

Kommentar: Fler analyser redovisas i Jönsson & Holmberg (2021).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2020.

En indirekt indikation på att viruspandemin *kan* ha spelat en roll för det ökade stödet för kärnkraftens långsiktiga avveckling återfinns om vi beaktar människors oro för att själva drabbas av covid-19. Resultat från SOM-undersökningen hösten 2020 visar på ett visst samband mellan oro för coronaviruset och motstånd mot kärnkraft. Korrelationen är inte imponerande stark (+.08), men den visar att ju större oro för covid-19 desto större stöd för att kärnkraften skall avvecklas. Eller uttryckt annorlunda – ju mer oro för coronasmittan desto mindre stöd för mer kärnkraft. Och det var det som kan ha inträffat under 2020. Många blev oroliga för att drabbas av covid-19, och bland dem kan tanken på att satsa på kärnkraften varit eller blivit mindre tilltalande än bland människor som var mindre oroadade för viruset.²

Kärnkraftsfrågans socioekonomiska förankring

Svenska folkets demografiska och socioekonomiska grupptillhörighet har med två viktiga undantag aldrig haft ett särskilt starkt samband med åsikterna om kärnkraften (se tabell 2). Undantagen gäller främst könstillhörighet men också yrkesgrupptillhörighet. Män är klart mer positiva till kärnkraft än kvinnor – hela 44 procent mot 20 procent i SOM-undersökningen 2020. På motsvarande sätt är högre tjänstemän tydligt mer för att långsiktigt utnyttja kärnkraften (43 procent) än arbetare (28 procent) och jordbrukare (23 procent).

Olika åsikter om kärnkraften är mycket mindre mellan skilda åldersgrupper, utbildningsnivåer eller efter boendeplass.³ Värt att notera dock är att yngre personer blivit något mer positiva till att använda kärnkraften sedan 2011, samtidigt som äldre blivit mindre positiva. Åldersskillnaderna i synen på kärnkraftens framtid har tenderat att suddas ut.

Opinionsförskjutningen som stärkte avvecklingsåsikten mellan 2019 och 2020 var på 6 procentenheter. I några sociala grupper var förändringen klart större, till exempel bland män som blev 10 procentenheter mer kärnkraftsnegativa 2020. Bland kvinnor syns ingen motsvarande förskjutning. De var lika negativa till kärnkraften 2020 som 2019. Måhända är mäns kärnkraftsåsikter mer lättroliga än kvinnors. Så var det också mellan 2018 och 2019. Männen blev då mer positiva till kärnkraft med 14 procentenheter. Motsvarande förändring bland kvinnor var endast 4 procentenheter. En tentativ slutsats skulle kunna vara att mäns kärnkraftsåsikter under senare år blivit mer påverkade av det konservativa blockets kampanj och av viruspandemin. Kvinnors åsikter har varit mer värderingsgrundade och mindre lättpåverkade av olika kortsiktiga opinionsvindar.

Kärnkraftens politiska åsiktssamband

Åsikter i kärnkraftsfrågan bland väljare skiljer sig mycket påtagligt mellan olika partier och ideologiska inriktningar. Kärnkraften var inte från början en vänster-högerfråga, men har tydligt blivit det under senare år. Svenskar med en självuppfattad vänsterideologi är klart mindre för att långsiktigt använda kärnkraften (12 procent 2020) än personer med en klar ideologisk lutning åt höger (62 procent). En motsvarande skillnad återfinns även om vi ser på partisympatier (se tabell 2). Minst entusiastiska för kärnkraften är vänsterpartister (10 procent), mest positiva är sverigedemokrater (55 procent). Sympatisörer till MP liksom till S och C tenderar klart åt det kärnkraftsnegativa hållet, samtidigt som KD- och M-anhängare närmast lutar åt att kärnkraften skall användas. Det betyder att regeringspartiernas väljare plus stödpartiernas sympatisörer (C, L och V) förenas i ett motstånd mot framtida kärnkraft. Inom det konservativa blocket är opinionsläget det omvända bland sympatisörerna. De flesta vill utnyttja kärnkraften på långsikt. Alla partier har en majoritet eller övervikt av sina väljare med på partilinjén i kärnkraftsfrågan

Tabell 2 Andel som är för att kärnkraften används efter social och politisk grupptillhörighet, 2010–2020 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Samtliga	44	35	36	33	34	30	29	26	28	37	31
Man	57	49	47	47	47	44	40	36	40	54	44
Kvinna	31	23	25	19	22	18	19	14	16	20	20
16-29	30	21	25	23	28	21	24	23	21	35	27
30-49	41	36	34	35	34	28	31	23	27	36	34
50-64	40	38	40	34	33	30	29	29	30	38	34
65-85	49	40	40	34	36	33	30	24	30	37	29
Lågutbildade	40	30	36	31	30	28	28	26	21	39	26
Medellåg	45	32	35	38	39	32	30	29	29	39	32
Medelhög	44	40	37	32	36	27	29	23	32	36	36
Högutbildade	47	40	37	32	31	28	30	23	28	35	33
Arbetarhem	35	31	30	29	28	25	26	23	24	32	28
Tjänstemannahem	55	41	40	35	36	32	32	26	29	39	35
Högre tjänstemannahem	56	55	57	49	46	39	40	30	41	41	43
Jordbrukarhem	43	25	26	25	35	21	13	19	19	36	23
Företagarhem	50	38	52	36	46	38	34	37	39	54	40
Landsbygd	40	32	35	32	32	30	20	29	22	40	32
Tätort	42	32	39	38	34	31	26	22	27	35	33
Stad	47	38	38	33	35	30	32	28	31	37	32
Storstad	43	36	32	31	35	26	32	18	27	35	32
Klart till vänster	22	22	18	20	11	9	13	15	10	19	12
Något till vänster	27	26	28	23	25	17	16	14	17	23	23
Varken vänster eller höger	38	29	27	27	31	23	26	20	24	29	22
Något till höger	58	43	52	45	47	43	39	33	39	47	45
Klart till höger	70	60	67	58	56	56	60	54	53	65	62
V	14	21	13	12	16	15	15	12	8	17	10
S	33	29	27	25	26	16	20	17	18	25	20
MP	13	10	18	11	8	8	2	13	7	14	18
C	38	25	27	17	32	27	24	23	17	27	23
FP/L	62	53	43	38	49	45	50	33	33	32	42
KD	51	39	34	40	42	46	20	23	31	56	49
M	63	51	58	53	53	39	43	35	49	55	45
SD	63	54	50	49	49	53	48	50	50	55	55
FI	-	-	-	-	-	12	0	5	11	-	-
Inget parti	24	21	16	20	24	25	19	19	20	29	24

Kommentar: Frågeformuleringen redovisas i tabell 1. Samtliga som deltagit i SOM-undersökningen ingår i procentbasen. Antalet svarspersoner är ca 1 500–1 900 respektive undersökningsår.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2020.

– med ett undantag, Liberalerna. Partiet har länge varit för en satsning på kärnkraft och gick därför inte med på Energiöverenskommelsen. Men den positiva synen på kärnkraften delas inte av partiets väljare – en majoritet bland L-sympatisörer vill avveckla inte använda kärnkraften.⁴

Dagens kamp om kärnkraften har en tydlig koppling till den klassiska vänster-högermotsättningen i svensk politik. Men kärnkraftskonflikten är också från början relaterad till kampen om miljön. Kärnkraftsmotståndare har tenderat att vara mer gröna och kärnkraftsanhängare mer gråa på miljödimensionen. Detta äldre mönster återfinns tydligt i den nyare klimatfrågan. SOM-undersökningen 2020 visar att ju oroligare människor är för ”förändringar i jordens klimat” desto *mindre* vill de använda kärnkraft. Kärnkraftsförespråkarnas argument för att kärnkraft behövs för att bromsa jordens uppvärmning har inte fungerat särskilt väl bland klimatoroliga personer. En orsak kan vara att de mest klimatoroliga fortfarande föredrar förnybara energikällor som sol och vind framför kärnkraft.

Energiideologier

Politiska åsikter befinner sig inte i ett tomrum utan har samband och inverkan från andra politiska åsikter. Istället är olika åsikter kopplade till varandra och har samband med mer stabila och underliggande attityddimensioner. Ett exempel är kärnkraftsåsikternas allt tydligare vänster-höger mönster. I SOM-undersökningen 2020 är korrelationen (r) mellan inställning till att kärnkraften långsiktigt skall avvecklas eller användas och svarspersonernas självuppskattade vänster-högerposition 0,37. Ett förhållandevis starkt samband som visar att ju mer höger en person är desto större tendens att hon eller han vill använda kärnkraften långsiktigt.

En annan typ av åsiktssamband av intresse är hur inställningen till olika energikällor hänger samman. Kan vi tala om olika energiideologier där skilda energislag bildar sammanhängande åsiktskluster? Tidigare forskning från 1970- och 1980-tal fann endast svaga och rudimentära tendenser till sammanhållna energiideologier bland svenska väljare (Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977; Holmberg & Asp, 1984). När vi nu återvänder till frågan med tillgång till bättre och bredare data från SOM-undersökningarna visar det sig att vi nog kan tala om någorlunda stabila och tydligt avgränsade energiideologier i svensk opinion.

Sedan ett tjugotal år frågar SOM-institutet om svenska folkets inställning till att Sverige i framtiden satsar på nio olika energikällor. Studerar vi internkorrelationerna mellan åsikterna om dessa energislag framträder två tydliga sammanhållna attitydmönster. Inställning till Sol, Vind och Vågor hänger åsiktsmässigt samman, liksom inställning till Kol, Olja och Naturgas. I det förstnämnda fallet kan vi tala om en förnybar energiideologi, i det senare fallet om en fossil energiideologi.

Tabell 3 *Två energiideologier – förnybar respektive fossil elproduktion, 2020 (korrelationer (r))*

	Sol	Vind	Vågor	Kärnkraft	Kol	Olja	Naturgas	Biobränsle	Vatten
Sol	-	.42	.33	-.23	-.13	-.17	-.08	.12	.09
Vind		-	.21	-.32	-.05	-.14	-.10	.06	.24
Vågor			-	-.12	-.10	-.09	-.05	.26	.06
Kärnkraft				-	.10	.17	.11	.04	-.08
Kol					-	.60	.28	-.04	.10
Olja						-	.32	.01	.02
Naturgas							-	.24	.05
Biobränsle								-	-.01
Vatten									-

Kommentar: Åsiktssambanden mellan inställningen till nio energislag har beräknats med hjälp av korrelationskoefficienter (r) som kan variera mellan -1.00 och +1.00. Frågorna som tabellen bygger på lyder 'Hur mycket bör Sverige satsa på... (energislag)... under de närmaste 5–10 åren?' med fem svarsalternativ: 'satsa mer än idag', 'satsa ungefär som idag', 'satsa mindre än idag', 'helt avstå från energikällan' och 'ingen åsikt'. Se vidare Jönsson & Holmberg 2021.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020.

Människor som är positiva till Sol, Vind, Vågor tenderar att vara negativa till Kol, Olja, Naturgas (se tabell 3). Det intressanta är att kärnkraftsåsikterna är klart negativt kopplade till åsikterna om de förnybara energislagen. Personer som vill satsa kärnkraft tenderar att vara mindre intresserade att satsa på sol, vind och vågor. När det gäller de fossila energislagen är kärnkraftens åsiktskoppling svagare, men sambandet är det omvända. Åsiktskorrelationerna är positiv – ju mer kärnkraft desto mindre negativ till kol, olja eller naturgas. Den ej-förnybara energikällan kärnkraft har i svensk opinion ett svagt men systematiskt positivt åsiktssamband med andra ej-förnybara energislag som olja och kol.

Upp till kamp igen i valet 2022

Kärnkraften var med och avgjorde valet 1976. Kärnkraftsanhängaren Olof Palme (S) förlorade och ersattes som statsminister av kärnkraftsmotståndaren Thorbjörn Fälldin (C). Nu är vi där igen. Kärnkraften kan vara med och avgöra valet 2022. Snart femtio år har gått och fortfarande har inte "Konsensus-Sverige" fått till en långsiktig lösning på framtidens energipolitik. Kärnkraftsfrågan är änyo het, men med en delvis nydanad koalitionsbildning utefter vänster-högerdimensionen. Avvecklarförespråkarna till vänster V/S/MP/C står idag mot användarförespråkarna till höger L/KD/M/SD. Liberalernas ställning är mest intressant. Partiet ingår i

Januariöverenskommelsen med S/MP/C, men när det gäller kärnkraften befinner sig Liberalerna i opposition tillsammans med det nybildade konservativa blocket.

Storleksmässigt är de båda kärnkraftskoalitionerna idag jämnstarka i riksdagen – V/S/MP/C har endast ett mandats överläge. I den allmänna opinionen har avvecklaråsikten dock ett klart övertag hösten 2020, 49 procent mot 31 procent för användarlinjen. Men med tanke på hur lättroblig kärnkraftsopinionen visat sig vara efter valet 2018 under inverkan av kampanjer och pandemi är inget rökt ännu. Osvuret är som oftast bäst. Det är svårt att sia, speciellt om framtiden.

Noter

- ¹ Mätningarna görs inom ramen för forskningsprojektet *Den svenska Miljö- Energi- och Klimatopinionen (MEK)* vid Göteborgs universitet. Projektet delfinansieras sedan 2019 av Energimyndigheten.
- ² Vi talar om en indirekt indikation, inte om ett bevisat orsakssamband mellan coronaoro och åsikt i kärnkraftsfrågan. Frågan om oro för coronaviruset (gällande den svarande själv) i SOM-undersökningen hösten 2020 gav följande resultat (med andel för att använda kärnkraften bland svarande med en åsikt i kärnkraftsfrågan): Mycket orolig 16 procent (33), Ganska orolig 32 procent (38), Inte särskilt orolig 41 procent (40), Inte alls orolig 11 procent (48). Ju mer orolig desto mindre intresse att använda kärnkraften. Om man vill spekulera i en tänkbar psykologisk process bakom sambandet mellan coronaoro och motstånd till att satsa på kärnkraft skulle det kunna vara att människor med stark oro för att drabbas av covid-19 vill att samhället prioriterar satsningar på att bekämpa pandemin och inte satsningar på annat.
- ³ Intressant att känna till är att graden av utbildning inte har något samband med åsikten att använda kärnkraften (se tabell 2), men väl med åsikten att avveckla kärnkraften. Andelen personer som önskar avveckla kärnkraften efter utbildningsnivå är som följer i SOM-undersökningen 2020: Lågutbildade 43 procent, medellågutbildade 42 procent, medelhögutbildade 49 procent och högutbildade 58 procent. Med andra ord, ju högre utbildning desto mer stöd för att kärnkraften långsiktigt skall avvecklas. En av faktorerna bakom resultatet är att andelen personer utan åsikt är klart lägre bland högutbildade än bland medel- och lågutbildade.
- ⁴ Resultaten för andelen avveckla/använda kärnkraften ser ut som följer i de olika partiernas väljargrupper 2020: V 80/10, S 56/20, MP 68/18, C 67/23, L 51/42, KD 38/49, M 37/46 och SD 27/55.

Referenser

- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen & Karl Branzén (1977). *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören & Kent Asp (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören (2020). Opinionsstödet för att använda kärnkraften ökar. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Jönsson, Erik & Sören Holmberg (2021). *Åsikter om energi och kärnkraft*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.